

VI. Szakasz.

*Emberi öröm, nagyság, nyugalom.**

Valami e világban az emberhez férhet, mind nyughatatlanság, hányattatás. A gyönyörűség mentül nagyobb, annál nagyobb keserűségen vétetik meg. Onnan származik, hogy a nagy örömök, melyeket úgy szoktunk hívni, a vélek való életet nem érdemlik. Úgy váltóznak kedveink fájdalmainkkal éppen, mint a nap az éjszakával. Minden nappalnak meg van a maga éjjele; így minden emberi örömnek véle él keserűsége, mely csupán csak az által okoztatik. Azt a sok mérget, mely életünket lassan-lassan fogyasztja, mind önnön gyönyörűségeinknek kedves virágain szedegetjük magunkhoz. Mentül több s hevesebb gyönyörűségben foglalod testedet, annál hamarabb megemészted. Ez igaz levén s ezt még hozzá tévén, hogy világi szerencsénk csak akkor érezzük, ha gyönyörködhetünk: igaz lesz az is, hogy szerencsénket szerencsétlenségünkkel egyenlően kívánjuk minden alkalmatossággal. Ha valamely embernek árnyéka, a néma természetnek kebelében, még származása előtt világi léteért fohászkodhatna, úgy-e hogy annyira kellene halálát éppen sóhajtani, mint életét; mert valaki egyszer életet kapott, az azon szempillantásban elkezdett halni is, és a mily

* *A Holmi* (Bécs. 1779.) XXII. része.

bizonyosan él, oly bizonyosan hal. Így van az ember mikor gazdag házasságot, szép asszonyt, nagy hívatalt óhajt magának; nagyobb grádusért, de sokszor veszedelemért sóhajt. El is hidd nékem, hogy az emberek nem a valóságos boldogabb dolgokért fáradnak itt e földön, hanem csak a nagyobbakért és fényesebbekért. Hány ember áldozza fel teljes nyugodalmát s lehető földi boldogságát csupán csak azért, hogy fényeskedhessen?

A hatalmas természet szabad uralkodóvá lett rajtunk, kinek büntetését, jutalmazását el kell fogadnunk azon időkben, melyekben azokat számunkra ajánlja. Úgy lakik bennem lelkem, mint én lakom e világban, hol napot, holdat, csillagokat, tengereket, bérczeket látok, de őket nem változtathatom, csak nézem. Lásd a lelkemet, mely bennem éhséget, szomjúságot, haragot, szeretetet, kedvet, bűt, fájdalmat, álmot, gyönyörűséget talált; érzi őket mint dolgoznak, de egyiket sem parancsolhatja el magátul. Ő csak kísérője, segítője és nézője a testi szükségeknek, hogy azok legalább renddel, mértékletesen elégíttessenek meg. Ha ezt elkövetheti: bölcs és legnagyobb szolgálatját teszi. De hány ember van e világon, ki minden indulatjában, kívánságában mértékletes szokott lenni?

Egy léleknek nagysága s emberi méltósága abban állnak, ha belső részit titkolván, az ábrázaton csendességet, vidámságot színél. Mert hidd el, hogy külvilágban a testi érzékenységnek szükségei, munkái a lelkieket meggyőzik annyibul, hogy akármely részről essen testiséged fájdalomba vagy sebbe, lelkedet is sérti. Innen származik, hogy az ember csak okoskodással szokott nagy lenni; de érzéseiben mindenkor ostoba, együgyű, makacs, nyughatatlan, csúfos termé-

szetű, alacsony, állhatatlan, nevetséges, gyenge, magának is alkalmatlan állat marad, ki érzésből önnön maga józan okosságának általlátott igazságai ellen is csúfos cselekedetekre vonattatik. Hányszor látják az emberek, hogy bolondságot cselekesznek, mégis elkövetik. Néki pedig osztán valóságos erejét, nagyságát, nem okoskodása szerint, hanem cselekedeti szerint ítéljed; mivel a cselekedet előtte van a gondolatnak.

Nézz meg egy gyermeket, micsoda nevetséges alkalmatlansággá teszi magát sokszor. Egyik szempillantásban megharagszik, üt, ver; másokban pedig megvidül, örül, kaczag; harmadikban elfakad sírva; negyedikben ölel, csókol. Miért cselekszi ő ezeket? kérdezed; azért, hogy meg nem nőtt benne a titkolódzásra, mageröltetésre s két szín mutatasra való erő, tehetség; tehát szívének minden változását hasonlóul látod ábrázatján és cselekedeteiben is. Gondolod-e barátom, hogy érzésed okosabb a gyermek érzésénél? nem úgy változik-e szíved titkon minden dolog változásánál, mint a gyermeké? mit mégis nem mutatsz úgy, mint ő. Ha legkisebbet szól valaki, mely ellenedre van, nem ütötte-e meg szívedet azonnal? Ha eszed nem volna több mint a gyermeknek, vagy üstökébe kapnál annak a ki mondotta, vagy elfakadnál sírva. Ha valami eltörik, elromlik mihez kedved van, nem érzed-e szívedben változásod? de szégyenlesz sirni. Ha oly személy kit szeretsz, máshoz rajtad kívül hajlandóságot mutat, nem indulsz-e meg? de nem mersz szólani. Ha valami dologra esdekelsz, nem vagy-e nyughatatlan, mint a gyermek? csak szégyenled magad mutatni. Ezeket pedig csak az okos emberekről beszélem, mert az emberek a mennyien vannak, keveset kivéven közzülök, éppen olyan szabadon mutatják indulatjaikat, mint a

gyermek. Sok egy kutyáért, ha elvesz, egy országot bejárat; s addig, valahányszor eszébe jut, káromkodik, haragszik mint a gyermek, ki sir, hogy a kis kési elveszett. Egy szegény ember valamely vendégfogadóban egy ócska hegedűvel* czinczog; egy nagy ur meghallja, a hegedű hangja megtetszik néki. Paszamántos inas megyen hozzá kérdezni, hogy adná el hegedűjét. Ő észrevévén, hogy nagy urral van ügye, kik makacsság, gyermekség, kis bolondság nélkül nem szoktak lenni, tehát száz aranyat kér; megkapja. Nézd a kis urfi gyermeket; meglát a paraszt fiúnál valamely tarkán hántott, koczkázott füzfa botot; kiált utána, elfakad sirva. Meg kell állani hat lóval, kocsival, ha násznép-pel mégy is; oda kell szólítani a paraszt gyermeket s botját meg kell venni tőle. Hiszed-e, hogy az az urfi gyerek, ha volna szabad rendelése alatt száz tallér és a paraszt botjáért annyit kérne, oda nem adná néki mind? Asszonyok, nagy urak, gyermekek örökké egy seregben fognak maradni, és oly hasonlók egymáshoz, mint a tyúktojás a tyúktojáshoz, hol van ugyan néha

* *Bessenyei György* munkáiban többször veszi hasonlatainak tárgyául a hegedűt. Aligha onnan nincs ez, hogy maga is Bécsben megtanult hegedülni. (Lásd *Bessenyei család története* című munkám 90 l.). És hogy hangszerén nem közönséges előhaladást tett: arra bizonyosságul szolgál *Anyos Pálnak* Bessenyeinkhez írott egyik költeményéből a következő versszak:

Hányszor, midőn Zefir pihegő szárnyával
Repdes ablakodnál estvély homályával,
Búra fakad szíved *hegedűd* hangjával! . . .
Mintha Mohácut látnád magyar nap nyugtával!

(*Anyos Pál Munkáji*. Bécs. 1798. 143 l.). Érdekes, hogy e verset *Anyos 1778.* ápril 30-án, tehát csak pár héttel irta később, mint *Bessenyei* a fenti sorokat.

külömbőség, de nem sok, annyira, hogy válogatást sem érdemelhet.

Nyúlj kebeledbe te szegényebb nagy ember és keresd fel okát, hogy miért láttatol te a nagy uraknál, gyermekeknél, asszonyoknál magadnak okosabbnak? Úgy-e csak azért, hogy szegénységed gyermekeskedni nem enged, de szíved kívánságaiban olyan vagy, mint ők, „Rabságod tészen állandóbbá és csendesebbé.* A hámba nyögő ló csudálkozna, ha esze volna, hogy más lovak melyek ménesen laknak, önként miképen nyargalózhatnak úgy egymás után, szüntelen farkokhoz rugdosván. Vedd le róla hámját, csapd őtet is szabadon, s majd meglátod, hogy két-három hónap mulva szintén úgy nyargal, rugdos, mint a többi. Ilyen vagy te szegény a szeles urakhoz képest.

Te, kinek ötven forintod nincsen, csudálkozhat rajta, mikor látod, hogy más egy hegedűért száz aranyat ad; de annak sok ezer aranya van, néked pedig ötven sincs. Ellenben tegyenek ma tégedet gazdaggá, majd vagy kutyáért ha nagy vadász vagy, vagy ökörért ha ezt szereted, vagy lóért, vagy könyvért, vagy épületért annyit fogsz adni bizonyosan, a mennyit amaz a hegedűért. Itéld már végre, hogy e világon indulat, érzékenység szerint minden ember gyermek, és csak okoskodással, gondolkodással nagy; melyek a cselekedethez képest csak álmok. A napokban, ha nagy pénzü ember lettem volna, megadok vala négy könyvecskéért száz forintot, mert annyira tartották. Hány ember nevetett volna ki véle, kiket én más oldalrul egy puskának, egy lónak, egy kutyának vagy

* Ez a mondat *A Holmi* többször említett kiadásából hiányzik. Nyilván a jobbágyság akkori állapotjára céloz itt *Bessenyei*.

egy ruhának ostoba, szerfelett megtett fizetésekért hasonlólól nevetettem volna.

Csak olyan ez, mint mikor egyik ember a másikat neveti azért, hogy mi módon szeretheti a szeretőjét, kit ő a világért sem szerethetne. Úgyde ő is azt mondja a tiednek. Nevetnél-e ha a sárga virág azt mondaná a kék virágnak: ugyan hogy lehetsz kék? nem viselném színedet sokért. Lásd így ítélj embertársaid erkölcséről is. Ha a virágok beszélhetnének, mint az emberek, bizonyosan gyaláznák egymás színét, mint mi gyalázzuk gustusainkat. De gondold meg, hogy nekünk különböző tetszéseinket, természetünket úgy adta a természet, mint a mezei virágoknak különbözőféle színeket, hol egyiknek sárgának, másiknak kéknek kell lenni elváltozhatatlanul maga által. Hát az emberi tulajdonságok nem ilyenek-e? Hol láttál préda embert fősvénynyé, fősvényt prédává változni? Hát az indulatos, haragos természettel született férfiakat mikor láttad csendesekké s hideg vérűekké változni? Minden dolog azzal marad, a mivel származik.

